

Elazığ-Malatya Yöresi Duvar Resmi Geleneği ve Pirot Höyük Duvar Resmi

*The Wall Painting
Tradition in Elazığ-Malatya
Region and the Pirot
Höyük Wall Painting.*

***Engin AKDENİZ -**Özgen KARACA**

Anahtar Sözcükler: Doğu Anadolu, Elazığ-Malatya yöresi, Son Kalkolitik Çağ, İlk Tunç Çağı, duvar resmi, Pirot Höyük.
Keywords: Eastern Anatolia, Elazığ-Malatya region, Late Chalcolithic Period, Early Bronze Age, wall painting, Pirot Höyük.

Pirot Höyük is located 33 km east-northeast of Malatya, in the village of Pirot (Kıyıcak) along on the south bank of the Euphrates River. The village was once within the province of Kale Bucağı, before the construction of the Karakaya dam. The excavations revealed fifteen main levels (I-XV), which represent settlements extending from the Mid / Late Chalcolithic period to the Byzantine times.

A wall painting has been defined on the northern wall of the feature 3, in the C 10 trench. It belongs to the XIIth level of Pirot Höyük which dates to the Late Chalcolithic. Links to this wall painting have not been established, though it can be considered an example to the wall painting tradition of the Elazığ-Malatya region. Such as those from Arslantepe, Değirmentepe and Norşuntepe.

The reason that the wall painting tradition is known at all from Elazığ-Malatya region is that excavations have been limited to the dam salvage project.

Doğu Anadolu'nun önemli höyüklerinden biri olan Pirot Höyük, Malatya'nın yaklaşık 33 km. kuzeybatısında, Karakaya baraj gölü oluşmadan önce Fırat Irmağı'nın hemen sağ kıyısında bulunmaktaydı. Aşağı Fırat Eski Eserleri Kurtarma Projesi'nin bir parçası olarak Özgen Karaca başkanlığında bir ekip tarafından 1978-1985 yılları arasında kazılmıştır (Karakaya Barajı)¹.

Pirot Höyük kazılarının hiç şüphesiz en dikkat çekici buluntusu 1981 kazılarında

da XII. tabakada saptanan duvar resmi-
dir². C10 plankaresinde 3 nolu mekanın
kuzey duvarında, duvarın güney yüzünde
saptanan resim tahrip olmasına karşın
Elazığ-Malatya yöresi Kalkolitik Çağ du-
var resim geleneğine bir örnek teşkil et-
mesi açısından önem taşımaktadır³.

Köylülerin toprak alma amacıyla açtıkları yarma, duvar resminin batı kısmının yok olmasına sebep olmuştur. Ayrıca duvarın ikinci kullanım geçirmesi, resmin bulunduğu duvarın sonraki evrede dik bir

* Adnan Menderes Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi, Aydın,Türkiye

** İl Kültür Müdürü, Aydın,Türkiye

duvarla kesilmesi, tahribatın diğer sebepleridir.

Resmin yapıldığı duvar höyüğün batısında, tepe noktasından yaklaşık -8,5 m. derinliktedir. Kuzeybatı-güneydoğu yönünde uzanan duvar 15-20 derecelik bir açıyla arkaya doğru eğilmiştir. Duvar, düzgün olmayan, farklı büyüklükteki taşlardan örülmüş olup üst kısım kerpiçe devam etmiştir. Resmin kurtarılan bölümü taş temelin iç yüzündedir. Resmin yapıldığı duvarın yüzeyi kum, mika ve bitkisel katkılı ince, beyaz renkli bir sıvayla kaplanmış, sıva yüzeyi dört kez yenilenmiş, her kat sıvadan sonra resim yeniden işlenmiştir. Taş yüzeyin durumuna göre resmin sıvası inceliyor kalınlaşmaktadır. Sıva kalınlıkları 0,5-1,5 mm. arasında değişmektedir. Bu yüzeyin üzerine kırmızı aşı boyasıyla resim yapılmıştır. Ancak, yangın sebebiyle resim renk değiştirilerek kahverengiye dönüşmüştür. Resmin ortaya çıkarılmasından sonra, 1983 kazıları sırasında içinde kırmızı aşı boyası kalıntıları taşıyan bir kase de bulunmuştur (83/11)⁴. Son Kalkolitik Çağa tarihlenebilen bu kaseenin içinde duvar resminin yapımında kullanılan kırmızı aşı boyası parçaları saptanmıştır. Resmin korunabilen/kurtarılabilen en yüksek yeri 24 cm., en geniş yeri ise 52 cm.'dir.

Pirot Höyük resminin tabana oldukça yakın bir noktaya yapılmış olması ilginçtir. Genellikle bu tip duvar resimlerinin daha üst kesimlere yapıldığı bilinmektedir. Oysa Pirot Höyük resminin alt kesimlere yapılmış olması resmi yapan kimse- nin oturarak ya da eğilerek bu resmi yaptığını düşündürmektedir.

Resimde ana pano, ortada yer alan bir figür ya da motifin etrafında sıralanmaktadır. Bu figür ya da motifin ne olduğu tam olarak anlaşılamamakla birlikte artakalan parçaların birleştirilmesinden bunun bir figür olduğu düşünülebilir. En üst kesimdeki çizim bir şey ifade etmemekte, aşağıdakiler ise bir çift ayağı andırmaktadır. Simetri düşüncesinin hakim olduğu bu res-

min en dışta, sağında ve solunda yukarıdan aşağıya doğru inen, ancak düzgün aralıklarla ve hatlarla çizilmeyen 13'er sıra bant, bu bantların oluşturduğu iki ayrı grup arasında toplam 55 adet bağımsız puan vardır. Ayrıca 3 puan sağdaki bantta- dır. Bantlar ortadaki figür arasında sağda ve solda ikişer kelebek (kum saati) motifi çizilmiştir.

Sağdaki motiflerden birisinin üst kısmı aşınmıştır. Ortadaki figürün ayakları altında (?) birbirine paralel iki çizgi, solunda da pek düzenli olmamakla birlikte yine birbirine paralel iki çizgi vardır. Soldakilerin boyutu küçüktür. Figürün sağ tarafında yine birbirine paralel, ancak araları çok açılmış ve aralarına kelebek (kum saati) motifi girmiş iki çizgi vardır. Ana figürün üst kesiminde ne olduğu tam anlaşılamayan, kanatlarını açmış durumda bir kuşa benzeyen ayrı bir çizim vardır. Bu kuş figürüyle aşağıdaki figür arasındaki kesim ise tahrip olduğu için bilinmemektedir.

Anadolu'da Hakkari, Kars, Adıyaman, Antalya ve Bafa Gölü (Beşparmak Dağları) çevresindeki Paleolitik ve Neolitik mağara-kaya resimleri dışında mekanların duvarlarına uygulanan duvar resmi geleneği Neolitik Çağ'a kadar uzanmaktadır.⁵ Çatalhöyük'ün Neolitik Çağ'a tarihlenen meşhur duvar resimlerinin ardından bu resim geleneğinin Konya yöresinde devam ettiği yönünde bilgimiz yoktur. Gerek Orta Anadolu'daki Çatalhöyük, gerekse Anadolu dışında Ortadoğu'daki diğer Neolitik yerleşimlerdeki Neolitik Çağ duvar resimleri av sahneleri, değişik insan ve hayvan figürleri çeşitli geometrik motifler ve bazı manzara sahnelerinden oluşmaktadır.⁶ Sonraki dönemlerde bu sahneler, az sayıda insan ve hayvan figürünü saymazsak, yerlerini genellikle geometrik öğelere bırakacaklardır. Orta Anadolu'dan daha doğuda ve sonraki dönemlere ait olmakla birlikte duvar resmi geleneğinin Anadolu'da popüler olduğu bölge, Doğu Anadolu'nun batısı yani günümüzdeki Elazığ-Malatya yöresi gibii gözükmemekte-

dir. Bu yörede kazıları yapılan ya da yapılmakta olan merkezlerden Arslantepe, Değirmentepe ve Norşuntepe'den değişik özelliklere sahip duvar resimleri bilinmektedir.⁷

Duvar resmi açısından en zengin yerleşim hiç şüphesiz Arslantepe'dir. Arslantepe kazılarında Son Kalkolitik Çağ'a tarihlenen VII. tabakanın geç evrelerine ait yapı XXIX'un A 900 nolu odasında saptanan ve ne olduğu tam olarak anlaşılamayan resim dışında⁸ VI. tabakada da duvar resimlerine rastlanmıştır. Son Kalkolitik-İlk Tunç Çağı I'e tarihlenen VI tabaka büyük bir tapınak-saray külliyesiyle dikkat çeker (yapı IV). Teraslar üzerinde kurulmuş olan külliyenin ortasında 35 m.'yi aşan, sokak görünümlü ve duvarları kırmızı-siyah renkli resimlerle süslü bir koridor bulunmaktadır. Tapınağın bazı odalarının duvarları da stilize insan figürleriyle süslenmiştir. Bunlardan depo odası olarak kullanıldığı düşünülen A 364 no'lu odada saptanan resim Arslantepe'nin olduğu kadar Doğu Anadolu'da ortaya çıkarılan en ilginç duvar resmi olma özelliğine sahiptir⁹. Bu duvar resmi, oda tabanının yaklaşık 90 cm. yukarısından başlayıp 55 cm. yüksekliği ve 60 cm. genişliğe sahiptir. Pembe-fildişi bir fon üzerine kırmızı ve siyah renklerle yapılmış resmin merkezinde üçgen yüzlü bir insan figürü vardır. Figür olasılıkla sunak benzeri bir nesnenin gerisinde ayakta durur vaziyette tasvir edilmiştir. Gözleri abartılmış bu figürün gövdesi hiç de yabancı olmadığımız şekilde kelebek (kum saati) motifi benzeridir. Kolları bükük durumdaki şematik insan figürünün üçgen yüzünde uzun saçları belirten, yukarıya dalgalı bir şekilde uzanan çizgiler dışında sakal olduğu anlaşılan aşağıya ve yanlara doğru uzanan çizgiler de vardır. Elinde ince-uzun sopa benzeri bir alet vardır. Figürün üst kısmında dekoratif spiral ve değişik motiflerden oluşan saçaklık benzeri bir alan bulunmaktadır. Simetrik olduğu anlaşılan bu motiflerin büyük bir kısmı korunmuştur. Yine aynı duvar üzerinde, bu resmin biraz sağında benzer bir figüre daha rastlanmıştır. An-

cak bu figürün göğüsten aşağısı tahrip olmuş durumdadır. Buna karşın genel özellikleriyle bir önceki örneğe benzer olduğu rahatlıkla söylenebilir¹⁰.

Arslantepe'nin duvar resimlerinin aynı yüzeye defalarca yeniden yapıldığı anlaşılmaktadır. Değirmentepe'de ise Obeyd tipi kuvvetli bir yerleşimin saptandığı 7. tabakada beyaz sıvalı duvar üzerine kırmızı renkte aşı boyasıyla çizilmiş çok şematik bir duvar resmi ortaya çıkarılmıştır. Bu resim, bir orta avlu ve iki kanattan oluşan üç bölümlü bir yapının orta avlusunun duvarlarına yapılmıştır. Dörtgen çerçevelerle sınırlanan yüzeyde genellikle benekler, bezekler, bitkisel öğeler ve şematik güneş betimlemesi vardır¹¹. Yapılan incelemelerde resimlerin belirli bir zaman süresinde yıprandıkça üzerlerine yeni bir sıva çekilerek ve kırmızı boya kullanılarak yenilendiği anlaşılmıştır.

Yine Elazığ-Malatya yöresindeki bir yerleşim olan Norşuntepe'de ise 8. tabakada iki niş arasındaki 1m. genişliğindeki dördüncü beyaz sıva tabakası üzerine yapılmış bir duvar resmi saptanmıştır. Resim, 0,75 m. genişliğinde ve 0,36 m. yüksekliğindedir. Siyah ve kırmızı alev demetlerinden bir arka fon önünde hatları siyahla belirtilerek yüzeye derinlik verilmeden kızıl-kahve boyanmış, sağa dönmüş durumda bir hayvan tasvir edilmiştir. Hauptmann bu hayvanın bir geyik olabileceğini belirtir¹². Eser Son Kalkolitik Çağ'a tarihlendirilmiştir.

Pirot Höyük duvar resmiyle Elazığ-Malatya yöresindeki diğer duvar resimleri (Arslantepe, Değirmentepe, Norşuntepe) arasında motif veya figürler açısından tam bir benzerlik olduğu söylenemez. Teknik birbirine benzer de olsa tasvirler farklıdır. Duvar resimlerindeki motiflerle özellikle çanak çömlek üzerindeki motiflerde benzerlikten söz edilebilir. Bu motifler arasında en belirgin kelebek ya da kum saati motifidir. Kelebek ya da kum saati motifi, Arslantepe duvar resmindeki figür gövdesi dışında¹³ yoğun olarak çanak çömlekte

ve bazen mühürler üzerinde uygulanmıştır. Çavi tarlası çanak çömleğine bakılarak bu motifin ilkin İlk Kalkolitik Çağ'da Halaf kültüründe ortaya çıktığı söylenebilir¹⁴. Daha sonra oldukça geniş bir coğrafyada ve süreçte kullanılmaya devam edilmiştir. Han İbrahim Şah kazılarında IX. tabakada ele geçen boya bezeli bir çanak parçası üzerindeki bir hayvan gövdesi Pirot Höyük duvar resmindeki kelebek ya da kum saati motifinin daha stilize edilmiş şeklidir¹⁵. Aynı motif Norşuntepe'nin Son Kalkolitik Çağ çanak çömleğinde¹⁶ ve Arslantepe¹⁷ ile Tepecik¹⁸ İlk Tunç Çağı çanak çömleğinde uygulanmıştır. Pirot Höyük duvar resmindeki kum saati ya da kelebek motifi çanak çömlek dışında mühürlerde de kullanılmıştır. Değirmentepe'nin Obeyd tabakalarında biraz farklı olmakla birlikte bu motif değişerek içi taranmış yaprak haline gelmiştir.¹⁹

SONUÇ

Pirot Höyük'ün Son Kalkolitik Çağ'a tarihlenen XII. tabakasında saptanan duvar resminin bezeme açısından çok yakın benzerleri bulunamamıştır. Arslantepe, Değirmentepe ve Norşuntepe'den bilinen duvar resimlerinde teknik Pirot höyük resmine benzemesine karşın, Arslantepe'deki figürün gövdesini oluşturan kum saati-kelebek motifi dışında benzer bir

motif ya da figür yoktur. Bu motif, çanak çömlekte ilkin İlk Kalkolitik Çağ'da ortaya çıkmış, Son Kalkolitik Çağ boyunca yoğun bir şekilde kullanılmış, hatta İlk Tunç Çağı çanak çömleğine bile uygulanmıştır. Çanak çömlek dışında yine Son Kalkolitik Çağ'a ait bir mühür üzerinde benzer motif vardır.

Bezeme açısından birbirine pek benzemesine karşın bu duvar resimlerinin Elazığ-Malatya yöresinde, yani sınırlı bir coğrafyada görülmesi bir duvar resmi geleneğinin varlığını gündeme getirmektedir. Resimlerin saptandığı tabakalar küçük bazı tarihlleme farklılıkları olmasına karşın Son Kalkolitik Çağ-İlk Tunç Çağı'na, ya da tamamen Son Kalkolitik Çağ'a aittir. Dolayısıyla Pirot Höyük duvar resmi de dahil olmak üzere bu duvar resimlerinin hepsi bir bütün olarak ele alınıp "Elazığ-Malatya yöresi Son Kalkolitik Çağ duvar resimleri geleneği" şeklinde adlandırılabilir. Bu noktada unutulmaması gereken, resimlerin saptandığı bu sınırlı coğrafyanın belki de yalnızca baraj kurtarma kazılarının burada yapılmış olmasından dolayı bu yöreyle sınırlı kaldığı, kazı yapılan merkezlerin (baraj suları altında kalmayan alanlarda) çoğalmasıyla birlikte yeni resimlerin de bulunabileceği olasılığıdır.

NOTLAR

¹ Metinde de belirtildiği gibi Pirot Höyük, Karakaya Barajı yapılmadan önce, Malatya ilinin yaklaşık 33 km. doğu-kuzey-doğusunda, Fırat Irmağı'nın hemen kenarında merkez Kale Bucağı'na (şimdi ilçe) bağlı Pirot (Kıyıcak) köyünde yer almaktaydı. Çift konili bir höyük görünüşünden dolayı "İkiz Höyük" adıyla da anılan höyüğün batı konisinin aslında bir höyük olmadığı, bu yayvan ve geniş tepenin yüzey bulgularının doğu höyükten köylüler tarafından çekilen toprak ile birlikte geldiği yapılan sondajlar sonucunda saptanmıştır. Modern yerleşim doğu koninin alt terası ile batıdaki doğal tepeyi kaplamıştı. Pirot Höyük'de köylülerin toprak çekmelerinden kaynaklanan önemli bir tahribat mevcuttu. Oluşan dik ve elips biçimli doğu koninin en yüksek yeri 663.34 m., kodunda, höyük yükseltisi ise yaklaşık 25 m. civarındaydı. Höyüğün güney-kuzey doğrultusundaki uzunluğu yaklaşık 145 m., doğu batı doğrultusunda ise 95 m. idi. Pirot Höyük'deki kazılar "Aşağı Fırat Eski Eserleri Kurtarma Projesi" çerçevesinde 1978-1985 yılları arasında Özgen Karaca başkanlığında bir ekip tarafından sürdürülmüştür.

Kazılar daha az tahribatin meydana geldiği doğu konide yoğunlaşmış, bunun dışında batı konide de bazı çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Kazılarda I'den XV'e kadar uzanan 15 ana tabakanın varlığı saptanmıştır. Böylece Pirot Höyük'de Orta Kalkolitik-Son Kalkolitik Çağ'dan Bizans Dönemi'ne kadar uzanan yerleşimin varlığı gözler önüne serilmiştir. Ü.Serdaroğlu, 1977, 16, tablo 1.2; M.Özdoğan, 1977, 8.; Ö.Karaca, 1981, 109-114; Ö.Karaca, 1983, 69-81; Ö.Karaca, 1984, 103-107; Ö.Karaca, 1985, 37-48.

² Pirot Höyük XII tabaka duvar resmi 1981 kazılarında saptanmış, 1982 kazılarında devamı araştırılmış ancak özellikle tahribattan dolayı devamını saptamak mümkün olmamıştır. Ö.Karaca, 1983, 73, Res.6; Ö.Karaca, 1985, 40.

³ Farklı büyüklükteki taşlardan yapılan temel üstü duvarın sıvası taş yüzeylere göre yer yer inceliyor kalınlaşmaktadır. Bu bakımdan resmin ve sıvanın kaldırılması çok zahmetli olmuştur. Gerek duvar resminin kaldırılması, gerekse konservasyonu değerli kazı kurulu üyeleri arkeolog Sırrı Özenir ve arkeolog Ahmet Boratav tarafından gerçekleştirilmiştir. An-

cak, temizlenip çizimi yapılan, fotoğrafı çekilen ve gerekli konservasyon önlemleri alınarak Malatya Müzesi'ne teslim edilen resim bir süre sonra tahrip olmuştur. Malatya Müzesi F 81/62.

⁴ El yapımı kase; düz ağızlı, basık yuvarlak gövdeli ve yuvarlak dipli. Hamuru açık kırmızımsı kahverengi renkli, kum, taşcık ve saman katkılı. Kendinden astarlı. Yüksek. 5.5-6 cm, ağız çapı 10 cm.

⁵ K. Schmidt 2000,3

⁶ J. Mellaart, U. Hirsch, B. Balpınar 1989, plate II/14

⁷ H. Hauptmann 1976, 41-59; U.Esin 2000, 81-86; M. Frangipane 2001, 15, figs.9a,9b

⁸ M.Frangipane, 2001, 3, Fig.9a.

⁹ M. Frangipane 1991, 209-223; A. Palmieri 1989, 420, Pl. 125/2; A. Palmieri- M. Frangipane 1988, 128; A.Palmieri- F. Frangipane 1990, 195, 196, Fig.5; E.M. Meyers, 1997, Fig.2

¹⁰ M.Frangipane 2001, 3, Fig. 9b

¹¹ U.Esin 1998, 189, 190, Abb. 12,13,14; U. Esin 2000, 83

¹² H.Hauptmann 1976, 54, Lev.42,3

¹³ A.Palmieri 1989, Pl. 125/2

¹⁴ J.Yakar 1991, 71, Fig.32

¹⁵ H.Ertem 1974, Lev.62; H.Ertem 1982, Lev.31/324

¹⁶ H.Hauptmann 1974, Lev.78/5,1,2

¹⁷ A.Palmieri 1973, Fig.44/6

¹⁸ U.Esin 1970, Lev.13,12

¹⁹ U.Esin 1998, Abb.16; U.Esin 2000, Fig.7 alt sol

BİBLİYOGRAFYA

ERTEM, H., 1974

"Han İbrahim Şah Kazıları, 1971", *Keban Projesi 1971 Çalışmaları*, ODTÜ Keban Projesi Yayınları, Ankara, 59-63.

ERTEM, H., 1982

Keban Projesi Han İbrahim Şah Kazıları, ODTÜ Keban Projesi Yayınları, Ankara.

ESİN, U., 1970

"Tepecik Kazısı 1968 yılı Önraporu", *Keban Projesi 1968 Yaz Çalışmaları*, ODTÜ Keban Projesi Yayınları, Ankara, 147-158.

ESİN, U., 1998

"Die Tempel von Değirmentepe", XXXIV *Assirioloji Kongresi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 659-676.

ESİN, U., 2000

"Değirmentepe Malatya Kurtarma Kazıları", *Türkiye Arkeolojisi ve İstanbul Üniversitesi 1932-1999*, (Ed.O.Belli), Ankara, 81-86.

FRANGIPANE, M., 1991

Excavations at Arslantepe Malatya the 1989 Campaign", *XII. Kazı Sonuçları Toplantısı I*, Ankara, 209-223.

FRANGIPANE, M., 2001

"The Transition Between Two Opposing Forms of Power at Arslantepe (Malatya) at the Beginning of the 3rd Millennium", *Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi IV*, 1-24.

HAUPTMANN, H., 1974

"Norşun Tepe Kazıları 1971", *Keban Projesi 1971 Çalışmaları*, ODTÜ Keban Projesi Yayınları, Ankara, 71-82.

HAUPTMANN, H., 1976

"Norşun Tepe Kazıları, 1972", *Keban Projesi 1972 Çalışmaları*, ODTÜ Keban Projesi Yayınları, Ankara, 41-59.

KARACA, Ö., 1981

"Pırot Höyük 1980 Çalışmaları", *III.Kazı Sonuçları Toplantısı*, Ankara, 109-114.

KARACA, Ö., 1983

"Pırot Höyük 1981 Kazıları", *IV.Kazı Sonuçları Toplantısı*, Ankara, 69-81.

KARACA, Ö., 1984

"Pırot Höyük 1982 Kazıları", *V.Kazı Sonuçları Toplantısı*, Ankara, 103-107.

KARACA, Ö., 1985

"Pırot Höyük 1983 Kazıları", *VI.Kazı Sonuçları Toplantısı*, Ankara, 37-48.

MELLAART, J., 1989

The Goddess from Anatolia, Milano, Vol.II

MEYERS, E.M. (Ed.), 1997

"Wall Paintings", *The Oxford Encyclopedia of Archaeology in the Near East*, Vol.V, Oxford University Press, 325-329.

ÖZDOĞAN, M., 1977

Aşağı Fırat Havzası 1977 Yüzey Araştırmaları, ODTÜ Keban Projesi Yayınları, İstanbul.

PALMIERI, A., 1973

Scavi Nell'Area sud-occidentale di Arslantepe, Roma.

PALMIERI, A., 1989

Arslantepe-Malatya in the Late Uruk Period", *Anatolia and the Ancient Near East Studies in Honor of Tahsin Özgüç* (Ed.K.Emre ve diğerleri), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 419-430.

PALMIERI, A.-FRANGIPANE, M. 1988

"Excavations at Arslantepe", *IX. Kazı Sonuçları Toplantısı I*, Ankara, 127-129.

PALMIERI, A.-FRANGIPANE, M. 1990

"The 1988 Campaign at Arslantepe, Malatya", *XI. Kazı Sonuçları Toplantısı I*, Ankara, 191-201.

SCHMIDT, K., 2000

"Göbekli Tepe and the Rock Art of the Near East" *TÜBA-AR 3*, 3-14

SERDAROĞLU, Ü 1977

Aşağı Fırat Havzasında Araştırmalar, 1975, ODTÜ Keban Projesi Yayınları, Ankara.

YAKAR, J., 1991

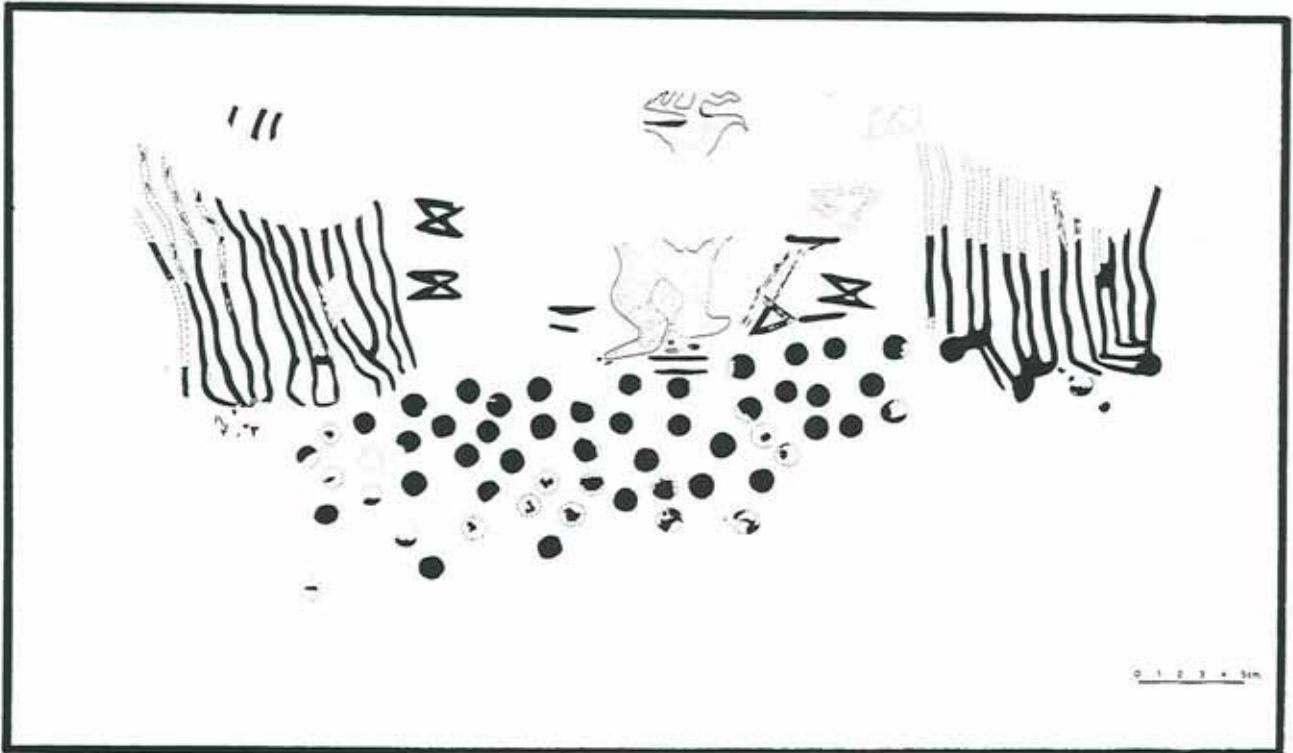
Prehistoric Anatolia: The Neolithic Transformation and the Early Chalcolithic Period, Monograph Series of the Institute of Archaeology, Tel Aviv University, Tel Aviv.

1- Pirot Höyük duvar resmi: renkli resim

2- Pirot Höyük duvar resmi: siyah beyaz resim

3- Aynı resmin çizimi